

אין עומדין פרק חמישי ברכות

מסורת הש"ס

(א) [נסוכה נב: ע"ש], (ב) [מגילה כד: ב], (ג) [יחזקאל פב: ד] ז"ל לב, סנהדרין קכ"ד, (ד) ז"ל לב, (ה) [אולי ז"ל רכ"ב], (ו) [ז"ל שמיני וי"ה בילקוט ועניני ויהוה נכון ואלהות נדרים עו: וי"ב קנ: ועי' מוספות בסוטה ל: ד"ה מסיבה], (ז) מנינה ה', (ח) [רב יתכן אמ' מלמד כו' כ"ל וי"ה בילקוט ועניני], (ט) [ע"ז ד"ז, ט] גיטין ע', (ס) ע"ז ו', ט עניני: למחות,

הגהות הב"ח

(א) גמ' קריין לאלפין, י"ב פס"י פ' הירקל עומד דהיינו דברש' אלב בתפלה ליסודא איהא ע"ש ד' כ"ד ע"ב: (ב) שם ויבטחי שפאל טעמו (תלה למה לו) תלמי' וי"ב פ"א למה לך בדריה: (ג) שם מנל למנך ב"ו כשעס: (ד) שם א"ר אלעזר (מלמד שעמד וכו' שמהלכו) תלמי' וי"ב פ"א למה להם שמהלכו משה עד שהחלה אביי אמר עד שהחלה להקב"ח: (ה) שם דבני מלמד הן מלמ:

לעזי רש"י

אנוי"ר, להפציר, להטריד, מולידי"ו [מלוידי"ד], קדחק.

מוסף רש"י

אלמלא שלש מקראות הללו, המעדין שטעויות והוכיזו נידו וזימן לנכונות (סוכה נב:), לעולם יסדיר אדם שבחו של הקב"ה ואחר כך יתפלל. שגם ברכות לאשנות, אגות וגבורות וקדושת השם, שאין כסא מפלה אלף שנים, ואחר כך נשאר ברכות כי דבני מנחה ותפלה (ע"ז ט: וליפקי תקנו חכמים פסוקי חזמה, סודו לם' וכל הממוסרים לשפתי ותלפוחיהו, לפי שכן שמונו על הקב"ה, ואמר כי עומדים להתפלל (סידור רש"י ט:).

רבינו חננאל

מנין שחור הקב"ה והודה לו למשה. פירוש, החזיר לו טובה שהבין מה שאומות העולם היו עתידים לומר, ואמר לו סלחתו להם, כי דואר כדברך יהיו עתידין לדבר, ואולם חי אני, אמר ר' יצחק אמר לו הקב"ה למשה החייתיני בדברך. פירוש, אמר לו הקב"ה למשה מבה שדברתי לפני וסלחתי לישראל החייתיני, כלומר עתידין האומות לומר חי אני בתפילי ל"א מלכים ואעמיד השמש והירח, ואז ימלא כבודי את כל הארץ, וי"ש ואולם חי אני וימלא כבודי את כל הארץ.

רב ניסים גאון

ואולם חי אני אמר לו הקב"ה למשה החייתיני בדברך. זה הדבר קשה היה כפי התלמידים והיו מלעיזים בו עליו החולקין על דברי רבותיו ז"ל ואנחנו כי פשוטו של זה הדבר נראה שאינו מתקבל על הדעת שמשבחינו בה ואני בחכמי

שמיא פירשתיה פירוש צח וביאורתי טעמיה ביאור יפה שהוא שיה לענין הכתוב ולסברא והרי אנו מוכיזין המימרא כללא כדגרסי' בגמ' ואחר כן נאמר פירושה (במודר יז) מבולתי יכולת ה' יכול ה' מיבעי ליה אמר ר' אלעזר אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע עכשיו יאמרו העולם תשש [נכון] כנקבה ואין בו כח להצילם אמר לו בן עזרים והלא כבר לפני נסים וגבורות שעשיתי על הים אמר לפניו רבונו של עולם יאמרו לפני מלך אחד יכול לעמוד בפני ל"א (מלך) [מלכים] אינו יכול לעמוד אמר ר' יוחנן מנין שחור הקב"ה והודה למשה שגא' (שם) ויאמר ה' סלחתי כדברך דבר דבי ר' ישמעאל

כדברך עתידין אומות העולם לומר אשרי תלמיד שרבו מודה לו ואולם חי אני יצחק אמר לו הקב"ה למשה החייתיני בדברך. זה הדבר קשה היה כפי התלמידים והיו מלעיזים בו עליו החולקין על דברי רבותיו ז"ל ואנחנו כי פשוטו של זה הדבר נראה שאינו מתקבל על הדעת שמשבחינו בה ואני בחכמי שמיא פירשתיה פירוש צח וביאורתי טעמיה ביאור יפה שהוא שיה לענין הכתוב ולסברא והרי אנו מוכיזין המימרא כללא כדגרסי' בגמ' ואחר כן נאמר פירושה (במודר יז) מבולתי יכולת ה' יכול ה' מיבעי ליה אמר ר' אלעזר אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע עכשיו יאמרו העולם תשש [נכון] כנקבה ואין בו כח להצילם אמר לו בן עזרים והלא כבר לפני נסים וגבורות שעשיתי על הים אמר לפניו רבונו של עולם יאמרו לפני מלך אחד יכול לעמוד בפני ל"א (מלך) [מלכים] אינו יכול לעמוד אמר ר' יוחנן מנין שחור הקב"ה והודה למשה שגא' (שם) ויאמר ה' סלחתי כדברך דבר דבי ר' ישמעאל

לב.

עין משפט ונר מצוה

כג א מ"י פ"א מהלכות תפלה הלכה כ:

תורה אור השלם

1. ביום יהוא נאם ה' אספה העלעה והקדוה אקבצה ואשר הדעתה: מיכה ד ו 2. ה'ביציר הנה לא אוכל לעשות לכם בית ישראל נאם ה' וזה כחומר ביד ה'יציר כן אתם בְּיַד בית ישראל: ויהיה יח ו 3. ונתתי לכם לב חָדָשׁ ורוחי תְּיַשֶּׁה אֶתִּי בְּקִרְבְּכֶם וְתִלְכּוּ וְתִשְׁפְּטִי תִשְׁמְרוּ וְעִשְׂיֶתִּי: יחזקאל לו כו 4. וְאֵת רוּחִי אֶתֵּן בְּקִרְבְּכֶם וְעִשְׂיֶתִּי אֶת אֲשֶׁר בְּחֻפִּי תִלְכּוּ וְתִשְׁפְּטִי תִשְׁמְרוּ וְעִשְׂיֶתִּי: יחזקאל לו כו 5. וְיִצְעַק הָעָם אֶל מֹשֶׁה וְיִתְפַּלֵּל מֹשֶׁה אֶל ה' וְתִשְׁקֶה הָאֵשׁ:

במדרב ר א 6. אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל בעבר ה'ירדן במדבר בעברתה מול סוף בין פארן ובין תפל ולבן חצרת ודי וקב: דברים א א 7. כְּמִרְעִיתִים וְיִשְׁבְּעוּ שוכְּבֵי יָרֵךְ לָכֶם עַל כֵּן הוֹשֵׁעַ יג ו 8. וְעַם לִבְכֹּךְ וּשְׂכַחַת אֶת אֱלֹהֵיהֶם וְיִזְכְּרוּ וְיִשְׁמְרוּ מִצְוֹתַי מִצְוֹתֵי עֲבָדֵי:

דברים ח יד 9. כִּי אֲבִיאֲנֹה אֶל הָאָדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁכַּחְתִּי מֵאֲבֹתֵינוּ וְנָתַן חֻקִּי וְדִבְשִׁי וְאָבֵל וְשָׁבַע וְיָשׁוּ וְקָמָה אֶל אֱלֹהֵים וְהִפָּרֵא אֶת בְּרִיתִי:

דברים לא כ 10. וְיִשְׁמְנוּ יִשְׂרָאֵל וְיִבְעֹשׂ שִׁמְתָּם כִּיבֵית קִשְׁתִּי וְיִשֹּׁט אֱלֹהֵי עֲשָׂוֹה וְיִבְעֹשׂ צוֹר וְיִשְׁעִי: דברים כ טו 11. וְהָיָה לִי דָוִד בֶּן יִשְׁכָּבָר אֲנִיכִי נִתְחַי לִּי הַבֶּן וְהַתִּירְשִׁי וְהַיִּצְהָר וְהַכֶּסֶף הַרְבִּיתִי וְהַזֶּהָב עֲשׂוֹ הַלְעֵלֵי: הושע ב י 12. וְדָבָר יֵי אֶל מֹשֶׁה לֵּךְ רַד כִּי שָׁחַת עַמְּךָ אֲשֶׁר הִעֲלִיתָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם:

שמות לב ז 13. הָרַף מִנִּי וְאֲשַׁמִּידם וְאֶמְחֹתָם אֶת שִׁמְם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם וְאֶעֱשֶׂה אוֹתָךְ לְגוֹי עֲצוּם וְרַב מִנִּי:

דברים ט יד 14. וְעַתָּה הִנֵּחִי לִי יִתְחַד אֶפְרַיִם וְאֶבְרָם וְאֶשְׁשֶׁה אוֹתָךְ לְגוֹי דָּוָל:

שמות לב י 15. וְהָיָה מֹשֶׁה אֶת פִּנִּי הָאֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לָמָּה יָיָהּ אֶפְרַיִם בִּנְיָמִן אֲשֶׁר הִיאָה אֶת מִצְרַיִם מִצְרַיִם בְּמַת גְּדוֹל בְּיָד הַיְּהוָה שְׂמַת בִּי יֵי אִישׁ בִּי יִיד רָדָה לִּי וְהִשְׁבַּע שְׂבָעָה לֵאסֹר אֶשֶׁר לוֹ נִפְשׁוֹ לֹא יִחַל דְּבָרִי כִּלְלִי הִיאָה מִפּוֹי עֵשֶׂה: במדבר ל ג 16. אִישׁ בִּי יִיד רָדָה לִי וְהִשְׁבַּע שְׂבָעָה לֵאסֹר אֶשֶׁר לוֹ נִפְשׁוֹ לֹא יִחַל דְּבָרִי כִלְלִי הִיאָה מִפּוֹי עֵשֶׂה: במדבר ל ג 17. וְעַתָּה אִם תִּשָּׂא שִׂטָּתָם וְאִם אֵין מִנִּי נָא מִסְפֹּר אֲשֶׁר תִּתְּבֹה:

שמות לב כ 18. וְכֹר לֵאבֶרְתֶּךָ לִיצְחָק וּלְיִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לָהֶם כִּי וְתִדְבֵּר אֱלֹהִים אֶרְבָּה אֶת יְרִיעֶכֶם בְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְכָל הָאָרֶץ הָהִיא אֲשֶׁר אֲמַרְתִּי אֶתִּי לְךָ עֲבָדֶיךָ וְעָלִי לְעַלְמִי:

שמות לב יג 19. מִבְּלֹתִי יִכְלֹת ה' לְקַבֵּץ אֶת הָעָם הַזֶּה אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לָהֶם וְיִשְׁתַּקֵּם בְּפָדְיָךְ: במדבר יד טו 20. וַיֹּאמֶר ה' לְקַחְתִּי בְּדָבְרְךָ: במדבר יד כ 21. וְאֵלֶּיךָ אֲנִי נִקְרָא כְּבוֹדִי יָי אֶת כָּל הָאָרֶץ: במדבר יד כא 22. וְאֶתְּנֶנָּה אֶל יָדְךָ וְהָיָה לְאֹמֶר: דברים ג כג 23. אֲדֹנָי אֱלֹהִים אֶתָּה הַחַיִּלֹת לְקַרְאוֹת אֶת עַבְדְּךָ אֶת דָּוִדָּךְ וְאֵת דָּדִי הַתְּהַלֵּה אֲשֶׁר מִי אֵל בְּשִׁמְיִם וּבְאָרֶץ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה כַּמַּעֲשִׂיךָ וּבְגִבּוֹרֹתֶיךָ: דברים ג כד 24. אֶעֱבְרָה נָא וְאֶרְאֶה אֶת הָאָרֶץ הַשְׁתּוֹבֶה אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן הַזֶּה הַשּׁוֹב הָיָה וְהָלַכְתִּי: דברים ג כה

דכתיב ¹ ואשר הרעותי: ² אמר רבי חמא ברבי חנינא אלמלא שלש מקראות הללו נתמוטטו רגליהם של שונאי ישראל חד דכתיב ואשר הרעותי וחד דכתיב ³ הנה כחומר ביד היוצר כן אתם ביד בית ישראל וחד דכתיב ⁴ והסירותי את לב האבן מבשרכם ונתתי לכם לב בשר רב פפא אמר מהכא ⁵ ואת רוחי אתן בקרבכם ועשיתי את אשר בחקי תלכו ואמר רבי אלעזר משה הטיח דברים כלפי מעלה שנאמר ⁶ ויתפלל משה אל ה' אל תקרי אל ה' אלא על ה' שכן דבי רבי אליעזר בן יעקב ⁷ קורין לאלפין ⁸ עיינין ולעיינין אלפין דבי רבי ינאי אמרי מהכא ⁹ ודי זהב מאי ודי זהב אמרי ¹⁰ דבי ר' ינאי כך אמר משה לפני הקב"ה רבונו של עולם בשביל כסף וזהב שהשפעת להם לישראל עד שאמרו די הוא גרם שעשו את העגל אמרי דבי ר' ינאי אין ארי נודהם מתוך קופה של תבן אלא מתוך קופה של בשר אמר רבי אושעיא משל לאדם שהיתה לו פרה כחושה ובעלת אברים האכילה כרשינין והיתה מבעטת בו אמר לה מי גרם לך שתהא מבעטת בי אלא כרשינין שהאכלתיך אמר רבי חייא בר אבא אמר ר' יוחנן משל לאדם אחד שהיה לו בן הרחיצו וסכו והאכילו והשקוה ותלה לו כים על צוארו והושיבו על פתח של זונות מה יעשה אותו הבן שלא יחטא אמר רב אחא בריה שבעו וירם לבם על כן שכחוני רב נחמן אמר מהכא ¹¹ ורם לבבך ושכחת את ה' ורבנן אמרי מהכא ¹² ואכל וישבע ורשן ופנה ואי בעית אימא מהכא ¹³ וישמני ישרון ויבעט אמר רבי שמונאי בר חמני אמר רבי יונתן מנין שחור הקדוש ברוך הוא והודה לו למשה שנאמר ¹⁴ וכסף הרביתי ¹⁵ להם וזהב עשו לבעל: ¹⁶ וידבר ה' אל משה לך גדולה אלא בשביל ישראל ועכשיו ישראל חטאו ¹⁷ אתה למה לי מיד תשש כחו של משה ולא היה לו כח לדבר וכיון שאמר ¹⁸ הרף ממני ואשמידם אמר משה דבר זה תלוי בי מיד עמד ונתחוק בתפלה ובקש רחמים משל למלך ¹⁹ שכעס על בנו והיה מכהו מכה גדולה והיה אוהבו וישוב לפניו ומתירא לומר לו דבר אמר המלך אלמלא אוהבי זה שיושב לפני הרגתיך אמר דבר זה תלוי בי מיד עמד והצילו: ²⁰ ועתה הניחה לי ויחר אפי בהם ואכלם ואעשה אותך לגוי גדול וגו' אמר רבי אבהו אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו מלמד שתפסו משה להקדוש ברוך הוא כאדם שהוא תופס את חבריו בבגדו ואמר לפניו רבונו של עולם אין אני מניחך עד שתמחול ותסלח להם: ²¹ ואעשה אותך לגוי גדול וגו' אמר רבי אלעזר אמר משה לפני הקדוש ב"ה רבונו של עולם ומה כסא של שלש רגלים אינו יכול לעמוד לפניך בשעת כעסך כסא של רגל אחד על אחת כמה וכמה ולא עוד אלא שיש בי בושת פנים מאבותי עכשיו יאמרו ראו פרנס שהעמיד עליהם בקש גדולה לעצמו ולא בקש עליהם רחמים: ²² ויחל משה את פני ה' אמר רבי אלעזר ²³ מלמד שעמד משה בתפלה לפני הקדוש ברוך הוא עד שהחלה ²⁴ ורבא אמר עד ²⁵ שהפר לו נדרו כתיב הכא ויחל וכתבי התם ²⁶ לא יחל דברו ²⁷ ואמר מר הוא אינו מיחל אבל אחרים מחלין לו ושמואל אמר מלמד שמסר עצמו למיתה עליהם שנאמר ²⁸ ואם אין מחני נא מספרך אמר רבא אמר רב יצחק מלמד שהחלה עליהם מדת רחמים ורבנן אמרי מלמד שאמר משה לפני הקב"ה רבש"ע ²⁹ חולין הוא לך מעשות כדבר הזה ויחל משה את פני ה' תניא רבי אליעזר הגדול אומר מלמד שעמד משה בתפלה לפני הקדוש ברוך הוא עד שאחזתו אחילו ³⁰ מאי אחילו אמר רבי אלעזר אש של עצמות מאי אש של עצמות אמר אביי אשתא דגרמי ³¹ זכור לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך אשר נשבעת להם כך מאי כך אמר רבי אלעזר אמר משה לפני הקדוש ב"ה רבונו של עולם אלמלא נשבעת להם בשמים ובארץ הייתי אומר כשם ששמים וארץ בטלים כך שבועתך בטלה ועכשיו שנשבעת להם בשמך הגדול מה שמך הגדול חי וקיים לעולם ולעולמי עולמים כך שבועתך קיימת לעולם ולעולמי עולמים: ³² ותדבר אלהם ארבה את זרעכם ככוכבי השמים וכל הארץ הוואת אשר אמרתי האי אשר אמרתי אשר אמרת מיבעי ליה אמר רבי אלעזר עד כאן דברי תלמיד מכאן ואילך דברי הרב ורבי שמואל בר נחמני אמר אלו ואלו דברי תלמיד ³³ אלא כך אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם דברים שאמרת לי לך אמור להם לישראל בשמי הלכתי ואמרת לי להם בשמך עכשיו מה אני אומר להם: ³⁴ מבולתי יכולת ה' יכול ה' מיבעי ליה אמר רבי אלעזר אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע עכשיו יאמרו אומות העולם תשש כחו כנקבה ואינו יכול להציל אמר הקב"ה למשה והלא כבר ראו נסים וגבורות שעשיתי להם על הים אמר לפניו רבונו של עולם עדיין יש להם לומר למלך אחד יכול לעמוד ואחד מלכים אינו יכול לעמוד אמר ר' יוחנן מנין שחור הקדוש ברוך הוא והודה לו למשה שנאמר ³⁵ ויאמר ה' סלחתי כדברך דבר דבי ר' ישמעאל

דבר הונא אמר רב ששת היינו דאמרי אינשי מלי כריסיה זני בישי שנאמר ³⁶ כמורעיתם וישבעו שבעו וירם לבם על כן שכחוני רב נחמן אמר מהכא ³⁷ ורם לבבך ושכחת את ה' ורבנן אמרי מהכא ³⁸ ואכל וישבע ורשן ופנה ואי בעית אימא מהכא ³⁹ וישמני ישרון ויבעט אמר רבי שמונאי בר חמני אמר רבי יונתן מנין שחור הקדוש ברוך הוא והודה לו למשה שנאמר ⁴⁰ וכסף הרביתי ⁴¹ להם וזהב עשו לבעל: ⁴² וידבר ה' אל משה לך גדולה אלא בשביל ישראל ועכשיו ישראל חטאו ⁴³ אתה למה לי מיד תשש כחו של משה ולא היה לו כח לדבר וכיון שאמר ⁴⁴ הרף ממני ואשמידם אמר משה דבר זה תלוי בי מיד עמד ונתחוק בתפלה ובקש רחמים משל למלך ⁴⁵ שכעס על בנו והיה מכהו מכה גדולה והיה אוהבו וישוב לפניו ומתירא לומר לו דבר אמר המלך אלמלא אוהבי זה שיושב לפני הרגתיך אמר דבר זה תלוי בי מיד עמד והצילו: ⁴⁶ ועתה הניחה לי ויחר אפי בהם ואכלם ואעשה אותך לגוי גדול וגו' אמר רבי אבהו אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו מלמד שתפסו משה להקדוש ברוך הוא כאדם שהוא תופס את חבריו בבגדו ואמר לפניו רבונו של עולם אין אני מניחך עד שתמחול ותסלח להם: ⁴⁷ ואעשה אותך לגוי גדול וגו' אמר רבי אלעזר אמר משה לפני הקדוש ב"ה רבונו של עולם ומה כסא של שלש רגלים אינו יכול לעמוד לפניך בשעת כעסך כסא של רגל אחד על אחת כמה וכמה ולא עוד אלא שיש בי בושת פנים מאבותי עכשיו יאמרו ראו פרנס שהעמיד עליהם בקש גדולה לעצמו ולא בקש עליהם רחמים: ⁴⁸ ויחל משה את פני ה' אמר רבי אלעזר ⁴⁹ מלמד שעמד משה בתפלה לפני הקדוש ברוך הוא עד שהחלה ⁵⁰ ורבא אמר עד ⁵¹ שהפר לו נדרו כתיב הכא ויחל וכתבי התם ⁵² לא יחל דברו ⁵³ ואמר מר הוא אינו מיחל אבל אחרים מחלין לו ושמואל אמר מלמד שמסר עצמו למיתה עליהם שנאמר ⁵⁴ ואם אין מחני נא מספרך אמר רבא אמר רב יצחק מלמד שהחלה עליהם מדת רחמים ורבנן אמרי מלמד שאמר משה לפני הקב"ה רבש"ע ⁵⁵ חולין הוא לך מעשות כדבר הזה ויחל משה את פני ה' תניא רבי אליעזר הגדול אומר מלמד שעמד משה בתפלה לפני הקדוש ברוך הוא עד שאחזתו אחילו ⁵⁶ מאי אחילו אמר רבי אלעזר אש של עצמות מאי אש של עצמות אמר אביי אשתא דגרמי ⁵⁷ זכור לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך אשר נשבעת להם כך מאי כך אמר רבי אלעזר אמר משה לפני הקדוש ב"ה רבונו של עולם אלמלא נשבעת להם בשמים ובארץ הייתי אומר כשם ששמים וארץ בטלים כך שבועתך בטלה ועכשיו שנשבעת להם בשמך הגדול מה שמך הגדול חי וקיים לעולם ולעולמי עולמים כך שבועתך קיימת לעולם ולעולמי עולמים: ⁵⁸ ותדבר אלהם ארבה את זרעכם ככוכבי השמים וכל הארץ הוואת אשר אמרתי האי אשר אמרתי אשר אמרת מיבעי ליה אמר רבי אלעזר עד כאן דברי תלמיד מכאן ואילך דברי הרב ורבי שמואל בר נחמני אמר אלו ואלו דברי תלמיד ⁵⁹ אלא כך אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם דברים שאמרת לי לך אמור להם לישראל בשמי הלכתי ואמרת לי להם בשמך עכשיו מה אני אומר להם: ⁶⁰ מבולתי יכולת ה' יכול ה' מיבעי ליה אמר רבי אלעזר אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע עכשיו יאמרו אומות העולם תשש כחו כנקבה ואינו יכול להציל אמר הקב"ה למשה והלא כבר ראו נסים וגבורות שעשיתי להם על הים אמר לפניו רבונו של עולם עדיין יש להם לומר למלך אחד יכול לעמוד ואחד מלכים אינו יכול לעמוד אמר ר' יוחנן מנין שחור הקדוש ברוך הוא והודה לו למשה שנאמר ⁶¹ ויאמר ה' סלחתי כדברך דבר דבי ר' ישמעאל

הקב"ה רבש"ע ⁶² חולין הוא לך מעשות כדבר הזה ויחל משה את פני ה' תניא רבי אליעזר הגדול אומר מלמד שעמד משה בתפלה לפני הקדוש ברוך הוא עד שאחזתו אחילו ⁶³ מאי אחילו אמר רבי אלעזר אש של עצמות מאי אש של עצמות אמר אביי אשתא דגרמי ⁶⁴ זכור לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך אשר נשבעת להם כך מאי כך אמר רבי אלעזר אמר משה לפני הקדוש ב"ה רבונו של עולם אלמלא נשבעת להם בשמים ובארץ הייתי אומר כשם ששמים וארץ בטלים כך שבועתך בטלה ועכשיו שנשבעת להם בשמך הגדול מה שמך הגדול חי וקיים לעולם ולעולמי עולמים כך שבועתך קיימת לעולם ולעולמי עולמים: ⁶⁵ ותדבר אלהם ארבה את זרעכם ככוכבי השמים וכל הארץ הוואת אשר אמרתי האי אשר אמרתי אשר אמרת מיבעי ליה אמר רבי אלעזר עד כאן דברי תלמיד מכאן ואילך דברי הרב ורבי שמואל בר נחמני אמר אלו ואלו דברי תלמיד ⁶⁶ אלא כך אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם דברים שאמרת לי לך אמור להם לישראל בשמי הלכתי ואמרת לי להם בשמך עכשיו מה אני אומר להם: ⁶⁷ מבולתי יכולת ה' יכול ה' מיבעי ליה אמר רבי אלעזר אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע עכשיו יאמרו אומות העולם תשש כחו כנקבה ואינו יכול להציל אמר הקב"ה למשה והלא כבר ראו נסים וגבורות שעשיתי להם על הים אמר לפניו רבונו של עולם עדיין יש להם לומר למלך אחד יכול לעמוד ואחד מלכים אינו יכול לעמוד אמר ר' יוחנן מנין שחור הקדוש ברוך הוא והודה לו למשה שנאמר ⁶⁸ ויאמר ה' סלחתי כדברך דבר דבי ר' ישמעאל

הקב"ה רבש"ע ⁶⁹ עכשיו יאמרו אומות העולם תשש כחו כנקבה ואינו יכול להציל אמר הקב"ה למשה והלא כבר ראו נסים וגבורות שעשיתי להם על הים אמר לפניו רבונו של עולם עדיין יש להם לומר למלך אחד יכול לעמוד ואחד מלכים אינו יכול לעמוד אמר ר' יוחנן מנין שחור הקדוש ברוך הוא והודה לו למשה שנאמר ⁷⁰ ויאמר ה' סלחתי כדברך דבר דבי ר' ישמעאל

אמר

20. וַיֹּאמֶר ה' לְקַחְתִּי בְּדָבְרְךָ: במדבר יד כ 21. וְאֵלֶּיךָ אֲנִי נִקְרָא כְּבוֹדִי יָי אֶת כָּל הָאָרֶץ: במדבר יד כא 22. וְאֶתְּנֶנָּה אֶל יָדְךָ וְהָיָה לְאֹמֶר: דברים ג כג 23. אֲדֹנָי אֱלֹהִים אֶתָּה הַחַיִּלֹת לְקַרְאוֹת אֶת עַבְדְּךָ אֶת דָּוִדָּךְ וְאֵת דָּדִי הַתְּהַלֵּה אֲשֶׁר מִי אֵל בְּשִׁמְיִם וּבְאָרֶץ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה כַּמַּעֲשִׂיךָ וּבְגִבּוֹרֹתֶיךָ: דברים ג כד 24. אֶעֱבְרָה נָא וְאֶרְאֶה אֶת הָאָרֶץ הַשְׁתּוֹבֶה אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן הַזֶּה הַשּׁוֹב הָיָה וְהָלַכְתִּי וְהָלַכְתִּי: דברים ג כה

שתי העולמות שלא יתמו שנותיו אי אפשר שלא יהיה יכול וזה הדבר צ"ע שהוא שורר ומקיים כבטריא יש לו חיוקן מן הכתוב והיינו דכתב רחמנא (דברים טז) כי אשא אל שמים ידי ואמרת חי אנכי לעולם פתח בוכורין היד שהוא היכולת וסיים בוכר החיים ואמר חי אנכי לעולם קיימת לו היכולת מפני שהוא חי העולמיים ובעת שארע מעשה ומגילגא אמר הקב"ה להשמידם לאומותו נגש תנבאי עלי השולם בתפלה בעדא ואמר בכלל דבריו מבולתי יכולת ה' ולפי שידע הקב"ה כי אמת דבר וכי אם לא שמירת את העם במדבר ואינו מכבש לפניהן את ארץ נגד האומות שפליט עלי כי קצה יד ותשח כח ואינו יכול לעמוד כנגד ל"א (מלכים) ולגרשם מפני בניו וליפיק ידו מלחמה בעדם ובעדא ואמר לו אחר כן ואולם חי אני הדורע לבניאו שבוודאי אילו השמידם לעם היו האומות אומרים שאין לו יכולת ולא היו מוכיזין גבורתו והואיל ואין מתברר להם שהוא יכול גם כן אין מתברר להם שהוא חי והנה בשביל עתידת תנבאי בעד העם הורו האומות כי יש להקב"ה החיים לעלימן ונתברר להם שהוא חי וקיים וזה תנבאי לשבח בביבול והדבר כי בשביל עתידותו נודעה גדולתו של מלכנו ועצמו וגבורתו ותפרסמו בקצות הארץ ונתברר נתקיים כי הקב"ה יתעלה שמו חי בצעמו וליפיק א"ל תרמנא ואולם חי אני אחר שאמר כדברך ויפק לך דודי: ליה רבנן החייתני בדברך כלומר שבשביל עתידתך גרם הדבר ונתברר לאומות שאני חי והוא צד התירוקי של זה הדבר והיה נעלם מאד וסייעני הקב"ה לגלותו ולפרשו ולא ראתי אדם שקדמני לזה התירוק וזה הפירוש יהיה שמוה בידך: